

Prasības celšana Eiropas Savienības Tiesā

VIKTORIJA SOŅECA,

LU JF DOKTORANTE, ZAB SORAINEN JURISTE

Izpratne par tiesvedības procesu Latvijā pārsvarā tiek asociēta ar visu līmeņu vispārējās jurisdikcijas tiesām, administratīvajām tiesām, kā arī Satversmes tiesu. Pavisam drīz šo uzskaitījumu papildinās arī specializētā ekonomisko lietu tiesa. Tomēr svarīgi apzināties, ka pastāv arī citas iespējas, kas izriet no Eiropas Savienības (ES) tiesībām. Šajā rakstā skaidrots, pie kādiem apstākļiem fiziska/juridiska persona var celt prasību Eiropas Savienības Tiesā (EST), neaprobežojoties tikai ar izvēlēm, kas tiek piedāvātas nacionālajā līmenī.

Kā piemēri tiks apskatītas Ryanair celtās prasības pret Eiropas Komisiju (EK) saistībā ar atbalsta shēmām Covid-19 sakarā. Aplūkots arī Nord Stream 2 apelācijas sūdzība, kas patlaban atrodas izskatīšanā EST saistībā ar Vispārējās

tiesas (VT) rīkojumu, ar kuru atzīts, ka Nord Stream un Nord Stream 2 prasības pret ES Parlamentu un ES Padomi nav pieņemamas.

Vispirms jāuzsver, ka EST sastāv no divām tiesām – Tiesas un VT, līdz ar to turpmāk rakstā netiks minēts jēdziens EST, apzīmējot kādu no divām tiesām, jo tādējādi tiks radīta nepareiza izpratne par konkrēto lietu piekritību. Prasības, par kurām sniegts ieskats šajā rakstā, t. i., prasības, kuras var celt fiziskas/juridiskas personas, ir piekritīgas VT, savukārt VT nolēmumi (lēmumi/rīkojumi/spriedumi) pārsūdzami Tiesā. Tiesību norma, uz kuras pamata var celt šādu prasību, ir Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 263. panta ceturtā daļa. Savukārt termiņš, kādā fiziska/juridiska persona var celt prasību, ir divi mēneši no brīža, kad ES akts publicēts vai arī darīts zināms attiecīgajai personai. Tomēr, ja tas tā nenotiek, tad no dienas, kad ES akts personai kļūvis zināms. Uzsvērams, ka šāda veida prasības nav jāmaksā valsts nodeva, kā tas ir nacionālajā tiesvedības procesā.

Persona var celt prasību saistībā ar ES aktu, lūdzot to atcelt pilnībā vai arī daļēji. Šāds ES akts var būt, piemēram, ES iestādes pieņemts lēmums neatkarīgi no tā formas vai arī ES likumdevēja pieņemta direktīva/regula. Galvenais nosacījums – ES aktam jārada tiesiskas sekas. Tāpat svarīgi norādīt – lai fiziska/juridiska persona varētu celt šāda veida prasību, jāizpildās vienam no šiem trīs priekšnoteikumiem: 1) ES aktam jābūt adresētam pašai personai; 2) ES akts var būt adresēts citai personai, bet tam jāskar prasītājs tieši un individuāli; 3) ES aktam jābūt reglamentējošam aktam, kas personu skar tieši un individuāli, bet nav saistīts ar īstenošanas pasākumiem. Šie priekšnoteikumi ir ārkārtīgi svarīgi, lai VT vispār pieņemtu prasību un izskatītu lietu, līdz ar to tālāk rakstā apskatīts katrs no šiem priekšnoteikumiem.

Pirmais priekšnoteikums izpildās, ja tas ir, piemēram, ES iestādes lēmums, kas adresēts konkrētajai personai.

Piemēram, tas var būt Eiropas Centrālās bankas lēmums anulēt konkrētas bankas darbības licenci, kā tas bija apvienotajās lietās C-663/17 P, C-665/17 P un C-669/17 P *ECB/Trasta Komercbanka* u. c. Tāpat tas var būt EK pieņemts lēmums, ar kuru konstatēts, ka uzņēmums pārkāpis konkurences noteikumus. Uzņēmumi ir ieinteresēti lūgt VT atcelt šādus EK lēmumus, jo ar tiem tiek noteiktas soda naudas. Šīs soda naudas var būt vairāki miljoni, kā tas ir bijis uzņēmumu *Brose* un *Kiekert* gadījumā.

Otrais priekšnoteikums izpildās, kad ES akts adresēts citai personai, bet tas skar prasītāju tieši un individuāli. Tas nozīmē, ka ES aktam tieši un individuāli jāskar konkrēta persona, lai gan adresāts ir pavisam cita persona. Turklāt jāizpildās abiem šiem noteikumiem.

Piemēram var minēt lietu T-735/14 *Gazprom Neft/Padome*. Šajā lietā uzņēmums *Gazprom Neft* cēla prasību VT, lūdzot atcelt ES Padomes lēmumu saistībā ar Krievijas darbībām, kas destabilizēja situāciju Ukrainā, kā arī Regulas Nr. 833/2014 atsevišķus pantus, jo tādējādi tika noteikta virkne ierobežojumu, ietverot arī eksporta ierobežojumus. *Gazprom Neft* šajā lietā pierādīja, ka darbojas izpētes un ražošanas jomā, uz kuru attiecās eksporta ierobežojumi, līdz ar to VT uzskatīja, ka *Gazprom Neft* prasība ir pieņemama.

Otrā priekšnoteikuma kontekstā var minēt arī divas *Ryanair* celtās prasības pret EK. Šajās lietās EK lēmumi nebija adresēti *Ryanair*, tomēr lietā T-259/20 *Ryanair* lūdza atcelt EK 2020. gada 31. marta lēmumu saistībā ar Francijā noteikto valsts atbalsta shēmu, jo tā attiecināma tikai uz aviosabiedrībām, kurām ir Francijā izsniegta ES darbības licence. Ar šo atbalsta shēmu bija paredzēts konkrētu

Nav vienmēr jāsamierinās ar to, kas izriet no kādas regulas/direktīvas vai arī lēmuma, jo pastāv iespēja aizstāvēt savas intereses, izvēloties ar ES tiesībām saistītu ceļu.

nodokļu nomaksu pārcelt uz 2021. gada 1. janvāri, pēc tam maksājumus sadalot 24 mēnešu periodā. Savukārt lietā T-238/20 *Ryanair* lūdza atcelt EK 2020. gada 11. aprīļa lēmumu saistībā ar Zviedrijā noteikto valsts atbalsta shēmu, jo arī šī valsts atbalsta shēma attiecināma tikai uz aviosabiedrībām, kurām ir Zviedrijā izsniegta ES darbības licence, izņemot tās aviosabiedrības, kuru pamatdarbība ir pasažieru neregulāro gaisa pārvadājumu veikšana, lai arī tām ir Zviedrijā izsniegta ES darbības licence. Šī atbalsta shēma paredz nodrošināt aizdevumu maksimālo summu piecu miljardu Zviedrijas kronu apmērā, kā arī garantiju, kas attiecas uz investīciju un apgrozāmā kapitāla kredītiem.

VT šajās lietās secināja – lai gan konkrēto valsts atbalsta shēmu mērķis ir novērst Covid-19 radītos zaudējumus, tomēr šo dalībvalstu atbalsta shēmas attiecināmas tikai uz tām aviosabiedrībām, kuras izpildījušas noteiktus kritērijus. Šo secinājumu neietekmē apstākļi, ka pilnīgi visas ES aviosabiedrības cietušas zaudējumus Covid-19 dēļ.

Ryanair ir cēlis prasību arī par Latvijā esošu valsts atbalsta shēmu saistībā ar *airBaltic*, tomēr pagaidām lieta nav izskatīta. Tāpat *Ryanair* cēlis prasību saistībā ar Igaunijā esošu valsts atbalsta shēmu saistībā ar *Nordica*, tomēr arī šī lieta pagaidām nav izskatīta.

Trešais priekšnoteikums, kas ir komplikētākais no visiem, iestājas, kad ES akts ir reglamentējošs un personu skar tieši un individuāli, bet nav saistīts ar īstenošanas pasākumiem. Tas nozīmē, ka, pirmkārt, ES aktam tieši un individuāli jāietekmē fiziskas/juridiskas personas tiesiskais stāvoklis, otrkārt, nav jāatstāj nekāda rīcības brīvība konkrētā akta adresātiem, kuri ir atbildīgi par tā īstenošanu. Tāpat jāuzsver, ka jēdziens *reglamentējošs akts* izslēdz leģislatīvus aktus (atšķirība starp tiem ir tā pieņemšanas procedūrā).

Lai iepriekš teikto ilustrētu praksē, pieminams VT rīkojums saistībā ar *Nord Stream* un *Nord Stream 2* prasībām atcelt Direktīvu 2019/692. Konkrētā direktīva ir leģislatīvs, nevis reglamentējošs akts LESD izpratnē. Tomēr, tā kā noteiktos apstākļos leģislatīvs akts var skart tieši un individuāli fizisku/juridisku personu LESD 263. panta ceturtās daļas izpratnē, jāveic pārbaude, vai Direktīva 2019/692 skar tieši un individuāli *Nord Stream 2*.

Tādā gadījumā jāizpildās diviem kumulatīviem nosacījumiem – šim ES aktam tieši jāietekmē prasītāja tiesiskais stāvoklis, kā arī nav jāatstāj nekāda rīcības brīvība dalībvalstij, kura atbildīga par direktīvas īstenošanu. Konkrētajā gadījumā direktīva pati par sevi nevar radīt pienākumus privātpersonai, kā arī valsts iestādes nevar atsaukties uz direktīvu pašu par sevi, ja nav veikti transponēšanas pasākumi. Tātad, kamēr Vācija nav veikusi Direktīvas 2019/692 transponēšanas pasākumus, Vācijas regulatīvā iestāde nevar prasīt *Nord Stream 2* ievērot pienākumus, kas izriet no šīs direktīvas. Tādējādi Direktīva 2019/692 pati par sevi un kopš tās stāšanās spēkā nerada konkrētas sekas attiecībā uz *Nord Stream 2* tiesisko stāvokli.

Vācijai kā jebkurai citai ES dalībvalstij Direktīvas 2019/692 transponēšanas pasākumi bija jāveic, vēlākais, līdz 2020. gada 24. februārim, padarot Direktīvu 2009/73, kāda tā grozīta ar Direktīvu 2019/692, saistošu uzņēmējiem. Tomēr Vācija *Nord Stream 2* prasības celšanas brīdī vēl nebija to izdarījusi, jo prasība tika celta 2019. gada 26. jūlijā un līdz direktīvas pārņemšanas brīdim vēl bija septiņi mēneši. Vācijai kā jebkurai citai ES dalībvalstij konkrētā direktīva paredz rīcības brīvību, t. i., pieļauj noteikt atkāpes un atbrīvojumus no pienākumiem. Šīs atkāpes un atbrīvojumi no pienākumiem, ja par tādiem izšķirsies dalībvalsts nacionālais likumdevējs, jāiestrādā nacionālajos normatīvajos aktos, pārņemot Direktīvu 2019/692, un tieši tajā brīdī tie kļūst saistoši uzņēmumiem.

Līdz ar to *Nord Stream 2* pasteidzās, ceļot prasību VT, kā arī neizvērtēja nevienu kritēriju, lai prasība būtu veiksmīga, un tas attiecīgi šo lietu padara par lielisku piemēru, kā nevajadzētu darīt.

Tagad no *Nord Stream 2* puses iesniegta apelācijas sūdzība. Tiesa ierosinājusi lietu, taču vēl nav izskatījusi šo apelācijas sūdzību. Maz ticams, ka tā varētu būt veiksmīga. VT lietās ir ārkārtīgi svarīgi ievērot ar VT judikatūru radītos spēles noteikumus priekšnoteikumu veidolā, kas šajā konkrētajā gadījumā no *Nord Stream 2* puses nav darīts.

Ja uzņēmums izšķiras celt prasību VT un tā prasība tiek skatīta pārlietu ilgī, pastāv vēl viena iespēja, kas saistīta ar ES ārpuslīgumisko atbildību. Arī šāda veida prasība ceļama VT. Tomēr, lai celtu šādu prasību, svarīgi atcerēties, ka ES ārpuslīgumiskās atbildības iestāšanās un tiesību uz nodarītā kaitējuma atlīdzību izmantošana atkarīga no tā, vai izpildīti vairāki nosacījumi, kas attiecas uz kādas ES iestādes – arī vienas no EST – pārmestās rīcības prettiesiskumu, reālu zaudējumu pastāvēšanu un cēloņsakarības starp šo rīcību un apgalvoto kaitējumu esamību. Jāuzsver – ja viens no šīs atbildības nosacījumiem nav izpildīts, prasība tiks noraidīta un pārējie ES ārpuslīgumiskās atbildības nosacījumi nemaz netiks pārbaudīti. Piemērs šādai prasībai ir divu uzņēmumu, *Gascogne* un *Gascogne Sack Deutschland GmbH*, celtā prasība pret ES par zaudējumu atlīdzību saistībā ar kaitējumu, kas šiem uzņēmumiem radies lietu T-72/06 un T-79/06 tiesvedības ilguma dēļ. Šajās lietās tiesvedība par 20 mēnešiem pārsniedza sprieduma taisīšanas sapratīgu termiņu katrā. VT, izskatot uzņēmumu celto prasību saistībā ar ES ārpuslīgumisko atbildību, cita starpā nosprieda, ka ES jāsamaksā abiem uzņēmumiem zaudējumu atlīdzību 5000 eiro apmērā (katram) par nemantisko kaitējumu.

No iepriekšminētā izriet, ka, izpildoties attiecīgajiem priekšnosacījumiem, fiziskām/juridiskām personām pastāv iespēja celt prasības VT, lai tādējādi apstrīdētu ES aktus, kas var būt dažādi pēc formas un nosaukuma. Tomēr jāizpildās galvenajam nosacījumam – tiem jārada tiesiskas sekas. Tas nozīmē, ka nav vienmēr jāsamierinās ar to, kas izriet, piemēram, no kādas regulas/direktīvas vai arī lēmuma, jo pastāv iespēja aizstāvēt savas intereses, izvēloties ar ES tiesībām saistītu ceļu. Tas tā ir vēl jo vairāk tādēļ, ka Latvija ir ES dalībvalsts, kas attiecīgi piešķir minēto iespēju un tiesības, kuras būtu jāizmanto, izvērtējot savas iespējas un atbilstību konkrētiem priekšnoteikumiem. **Ⓛ**

Piezīme. Visas šajā rakstā ietvertās atziņas ir balstītas uz autores personiskajiem uzskatiem un pārliecību un nav saistošas nevienai iestādei, kurā viņa darbojas.